

האחים האובדים התגוררו בחיפה, באותו הרחוב, ואחרי פטירתם גם ילדיהם מתגוררים באותה השכונה מבלי שידעו, עד שגידי פורז הפגיש ביניהם. סימה ואלס ידעה שלסבתא סימה שעל שמה היא קרויה, היה שמור מקום בעזרת הנשים של בית הכנסת, מקום שעבר במשפחה מדורי דורות, ומשם יצאה לחפש | הכירו את הגנאלוגים הנוברים בארכיונים ומחפשים בכל ערוץ אפשרי תיעוד לשמות, לאירועים, לדורות עברו. לעיתים הם יוצאים למסעות שורשים כדי לגלות מצבות אבודות או תיעוד שמופיע רק בעיר ספציפית | עד שורשי אבותיהם

מלי הלר

ערב שגרת אחת. ניסיתי לשקם את הבית ממאורעות היום, ומצאתי את עצמי נעה ונדה בין החדרים כשבידי עשרות חפצים. ואז הרמתי אותו מקצה השולחן בסלון. דף לבן תמים ועליו שרטוט מעניין. הכתב היה של הבת שלי בת העשר. העפתי מבט חטוף, כשאני בטוחה שזוהי טיוטה לשיעורי בית או כל דבר אחר, אבל אז גיליתי שמדובר בסדר גנאלוגי שהיא עשתה לעצמה באופן פרטי, סתם כך, בשביל הלב. על הדף היה משורטט תרשים, ובו מסגרות-מסגרות, זו תחת זו. במסגרת העליונה ביותר היו כתובים השמות הפרטיים של סבא וסבתא שלי. במסגרת המלבנית שמתחת, שהייתה מחוברת בכעין חץ, הופיעו שמות ההורים שלי. במסגרת הבאה נרשמו המילים 'אבא' ו'אמא', ובמלבן התחתון היה רשום שמה ולידו סימן שאלה. עץ משפחה ראשוני לתפארת, נכון? ולא, היא עדיין לא ראתה דגם של אילן יחסין או עץ משפחה, ולא מכירה את המונח 'גנאלוגיה' או את משמעויותיו. אבל דווקא האנקדוטה הפשוטה והיומיומית הזו, לימדה אותי יותר מכל בסיס עובדתי אחר, על המשיכה העזה והמסתורית שיש לרובנו בנוגע לשורשים. ואולי התקופה הזו, שגולת הכותרת שלה היא ט"ו בשבט, היא הזמן המתאים ביותר לבחון את הכמיהה הזו שצצה יום אחד ולא מרפה: לדעת מאין באנו.

יורד לשורש

נעים להכיר, גנאלוגיה

"סבתא שלהם עלתה לארץ מרוסיה בשנת תר"ע, וסיפרה לילדים ולנכדים, שהיו לה שני אחים אבל הם נרצחו שנים אחרי שעלתה ארצה, בשואה: יחזקאל ודוד. החלטנו לחפש אחריהם. ג'ילינו שדוד אכן נספה בשואה, אבל יחזקאל ניצל ועלה לארץ כשהיה בן תשעים... הוא ידע שאחותו עלתה לארץ, אך לא הצליח למצוא אותה משום שהיא נפטרה שנתיים קודם עלייתו.



להכיר מהשורש



"השנים חלפו, הילדים של האח והאחות הקימו משפחות גדולות וענפות ושניהם כבר הלכו לעולמם. ואז הצלחתי לקשר בין בתי המשפחות והתברר כי האחים התגוררו בחיפה, באותו הרחוב, וכי גם ילדיהם מתגוררים באותה השכונה!!! לא היה להם ולו מושג קלוש שהם בני דודים ראשונים, והמפגש המשפחתי המורחב היה מרגש עד דמעות..." (גידי פורז)

אני רוצה להבין מה הסברו של המושג הרחב 'גנאלוגיה', לצורך כך יוצרת קשר עם גידי פורז, גנאלוג שעוסק במחקר שורשים, בלש היסטורי ליתר דיוק, שיזם ויוזם עשרות קורסים בתחום. בין היתר קורס גנאלוגיה ייעודי המותאם לציבור החרדי. פורז בנה עד היום למעלה מ-4,000 (!!!) עצי משפחה, ואיתר למעלה מ-20,000 אנשים. (!!!)

מתקשרת. פורז עונה לשיחה ובקולו התרגשות בלתי מוסתרת. "בדיוק מצאנו כרגע אחים שלא ידעו זה על קיומו של זה", הוא משתף, והשיחה משנה כיוון. ציפיתי לשמוע על תחום שעמוס בפרטים ומעט מייגע, אבל התבדתי לחלוטין.

כן, לא נדיר עבור גידי פורז למצוא אחים ולקשר ביניהם. בשואה, למשל, היו ילדים לא מעטים שנמסרו למנזרים או לאיכרים, ואחרי המלחמה לא זכרו מי היו הוריהם. לפני תקופה הצענו בדיקות ד-נ-א לאנשים שמחפשים שורשים, ומצאנו אח ואחות. האחות נמסרה למנזר, כילדה קטנה, והאח הועבר לאיכר מקומי. ההורים נספו בשואה, והילדים ניצלו ובנו את חייהם מחדש כיהודים, אינם מודעים כלל זה לקיומו של זה. בדיקת הד-נ-א הוכיחה כי הם אחים. מי ההורים? שניהם לא יודעים, אבל הם, שניהם, אחים ביולוגיים מעבר לכל ספק!" סיפורים מרגשים כאלו יוכלו חוקרי הגנאלוגיה לספר לנו, ופורז עוד יעשה זאת בהמשך.

@5-אבל הגיע הזמן להתחיל מהתחלה ולעשות סדר בעניין: מה זה בכלל גנאלוגיה?

"גנאלוגיה אינה מקצוע שנלמד באופן רשמי", מסביר גידי פורז. "לא מדובר בתחום אקדמי".

מה כן? "התחום נוצר בגלל צורך של אנשים ברגע מסוים (ברוב המקרים אלו אנשים מבוגרים) להשאיר לצאצאים שלהם מידע על המשפחה. מי הם היו, מהיכן הגיעו והיכן היו נטועים שורשיהם.

"פתאום קם אדם בבוקר בתשוקה בלתי מוסברת לדעת מי היו הוריו, סביו ולמעלה מזה. הוא מתחיל לרשום לעצמו את הפרטים, לצייר עץ משפחה ולהבין מי נמצא שם ומה הקשר המשפחתי שלו.

"מאז ומתמיד, כמעט בכל משפחה היה 'משוגע לדבר' שהיה מתחיל לשאול שאלות, לחקור ולרשום את הפרטים בעקביות, וברוב המקרים הצורך נוצר בגיל המבוגר שבו מספר האנשים שניתן לתחקר - פחות מטבע הדברים... "לו היו בודקים כמה אנשים עוסקים בתחום, היו מגיעים לתוצאה אדירה. במרבית המקרים, מי שנדבק בחיידק הגנאלוגי לא מסוגל לעזוב אותו. הרצון להוריש את המידע המשפחתי לצאצאים יחד עם הניצוץ הבלשי שמתעורר לו, הם שגורמים לאנשים להימשך את התחום, לחקור, לשאול שאלות ולפנות לעזרה במידת הצורך.

"לצד זאת, יש אנשים ששאלו ומעולם לא קיבלו תשובות. ניצולי השואה, למשל, רצו לגדל דור חדש שלא ידע את זוויות הנאצים, ובחרו במקרים רבים שלא לספר. אני, באופן אישי, התחלתי לטפל בעץ המשפחה של הוריי רק לאחר פטירתם, אך ברגע שהתחלתי לחפש ולשאל הגעתי לכמות עצומה של מאגרי מידע, משום שכל אדם מותיר אחריו עקבות. אולי מעטים, אך כאלו שניתן להתחקות אחריהם ולצרף לכדי תמונה שלמה".

ספר השורשים "תמיד נכספתי לסבתא"

"תמרה ברקוביץ עלתה מבלארוס והייתה כל חייה בודדה כל כך, עד שגילינו את הסוד המשפחתי - מה ששינה את חייה. לאורך השנים לא היה לה ספק כי כל משפחתה נספתה בשואה, אך פתאום היא גילתה כי עשרה מבני משפחתה התגוררו בארצות הברית בזמן המלחמה, בהם גם סבה וסבתה שהותירו אחריהם ילדים, נכדים ונינים.

"כל ידיעותיה בנושא הסתכמו בזיכרונות עמומים על סודות שריחפו בבית, ועל מכתב שקיבלה אימה באחד הימים וגרם לה לבכות. 'זהו בן אחותי', סיפרה האם לתמרה, והצביעה על תמונה של אחיינה שנשלחה אליה בדואר. לצד התמונות שהגיעו, לעיתים נשלחו גם חבילות, ותמרה הסיקה באופן מעורפל כי יש לה קרובי משפחה באמריקה.

"אלו היו הנתונים בחידה שהציגה בתה של תמרה בפניי, ואחרי עבודת מחקר מאומצת גיליתי את המסמך המכונן: ספר הנוסעים של האנייה אסטוניה, שתיעד את המסע של חלק מהמשפחה לארה"ב. אחרי הצלבת נתונים אינטנסיביים, איתרנו חמישה בני דודים ראשונים של תמרה, המתגוררים בארה"ב. למרבה הצער הם שמעו על קרובת המשפחה החדשה שלהם ואמרו כי הם לא מעוניינים בשלב זה ליצור קשר..." (גידי פורז)

גידי פורז, שמתמקד במחקר גנאלוגי מתוך מטרה למצוא קרובי משפחה חיים ולאחד משפחות, מדבר על מספר עצום של אנשים שעוסקים במחקר הגנאלוגי. החלטתי לחפש ו-ביננו! מצאתי את ##הגב' סימה ואלס, אשת חינוך ומנהלת סמינר 'דרכי שרה' בירושלים, ## שהחליטה ללמוד את הנושא באופן מסודר.

"נושא הגנאלוגיה מאז ומתמיד סקרן אותי מאוד", היא משתפת. "כשהתחלתי להיכנס לנושא השואה וללמוד עליו, חקרתי, עבור אחת העבודות שלי, את משפחתו של אבי.

"התחלתי ללא נתונים רבים, כשהמטרה הייתה להגיע למשפחה הגרעינית פלוס. לא ידעתי כמעט מאומה על הדור שלפני השואה. מה כן? סיפרו לי, פעם, שאבי בא ממשפחה אמידה וחשובה בפולין. כש"ק אדמו"ר מבעלזא זצ"ל היה מגיע לבקר בעיירה הוא היה מתאכסן בביתו של סבי. פרט נוסף שידעתי מסיפוריו של אבי היה שלסבתא סימה שלי, שעל שמה אני קרויה, היה שמור מקום בעזרת הנשים של בית הכנסת, מקום שעבר במשפחה מדורי דורות.

"תוך כדי ביצוע העבודה וגילוי פרטים שונים ומרתקים, הבנתי שהתחום מעניין ומושך אותי, ופניתי ללמוד אותו.

"כך חקרתי גם את משפחתה של אמא שלי. ישבתי בארכיונים כמו 'בית התפוצות' ו'יד ושם' וחיפשתי תעודות, ביררתי אם קיימים מסמכים נוספים שעוברים במשפחה ולא שיוו להם חשיבות. גם כששהיתי בחו"ל הקדשתי שעות ארוכות לחיפוש מעמיק בארכיון 'אגודת ישראל' בארה"ב, שמאגד חומר רב על היהודים במזרח אירופה בין שתי מלחמות העולם. "עם השנים התחום השתכלל מאוד, וכיום ניתן להיעזר בתוכנה שמסייעת רבות בתהליך חקר השורשים".

גילית קרובים אבודים?
"גיליתי שמות. הצלחתי לשרטט עצי משפחה לאחור עד גבול מסוים, משום שבשואה הוכחד ונעלם גם מידע יקר ערך. תמיד נכספתי לסבתות. ידעתי שאחת מהן נרצחה בשואה והשנייה עלתה לארץ ונפטרה לפני שזכיתי להכיר אותה.

"לפני כארבעים שנה שרטט יהודי תושב הרובע היהודי עץ משפחה שכלל את משפחת שאג. הרב אברהם שאג היה סבא רבא של משפחת ואלס. בחנתי את העץ וגיליתי אנשים מעניינים שלא חשבתי מעולם שהם קרובים שלנו... התגליות הללו, לצד המשיכה הטבעית שלי לתחום, עוררו בי את הסקרנות והרצון לחקור ולגלות מידע מרתק נוסף".

למה, בעצם, זה מרתק כל כך?
"גילוי תולדות החיים של אבותינו הוא דבר מעניין. סיפורי החיים שמתגלים במהלך המחקר הם לא פחות ממרתקים. חוקרים, מגלים שמות וממשיכים הלאה: היכן הם חיו? מדוע התיעוד נקטע בשלב הזה? מה קרה להם? איך הם עברו פתאום למדינה אחרת? זהו העבר שלנו, הסבים והסבתות שלנו, שחיו ופעלו ועברו הרבה כל כך. מרתק ומרגש כאחד לגלות מידע וסיפורי חיים".

משורש נשמתו גנאלוגיה: שמות או סיפורים?

"פנה אלי אדם שנולד מעט לפני שהוקמה המדינה. כל המידע שהיה ברשותו כלל את נטישתו בבית החולים ואימוצו על ידי משפחה. הוא יודע גם את שם אימו, כפי שנמסר על ידה בבית החולים, אך סביר להניח כי היא מסרה שם מזויף.

"התחלתי לבדוק את קצות החוטים, והתברר לי כי המוצא שלו תימני. מסרתי לו את המידע והוא נדהם: אף שגדל במשפחה אשכנזית, תמיד היו לו סנטימנטים למנהגי תימן ואפילו לנוסח התפילה התימני..." (גידי פורז)

שמות וסיפורי חיים כרוכים זה בזה, אין ספק. אבל אם נחזור כמה שורות לאחור, נגלה כי גידי פורז הסביר שהגנאלוגיה מאתרת שמות ופרטים שעוזרים לשרטט את עץ המשפחה. לעומת זאת, גב' ואלס הזכירה גם סיפורי חיים.

אז מהו, באמת, מקומם של סיפורי החיים בתחום הגנאלוגי?
פורז מסביר: "אכן, לא תמיד התייחסו אל הסיפורים המשפחתיים כגנאלוגיה, אלא כקצה חוט שעשוי להוביל לשמות נוספים. 'אמא שלי סיפרה לי על אח נוסף שקפץ מהרכבת', 'אבא שלי היה מזכיר את הדוד שהמשפחה לא שמרה איתו על קשר מסיבות עצובות של סכסוך כספי', ועוד. בעזרת אזכורים כאלו ניתן להתחיל לחקור ולהגיע לקרובי משפחה אבודים לא מעטים. "מעבר לכך, מעניין לציין כי הטכנולוגיה שקיימת היום מאפשרת לשמר את הסיפורים הללו באופן מסודר, כחלק מעץ המשפחה. איך? אם בעבר היינו משרטטים ידנית את עץ המשפחה, הרי שכיום הכל ממוחשב. העץ אחיד ויפה, ובעיקר: ניתן לצרף לכל אדם שמופיע בעץ כל קובץ שרוצים לצרף:



דע מאין באת

מספרים כי באחד ממסעותיו של נפוליאון, המצביא הגדול, הוא סייר בשכונה יהודית אירופית. האנשים שבהם פגש היו עצובים, יחפי רגליים, השפילו את עיניהם וכמעט שלא שוחחו איש עם רעהו. הקיסר הגדול הגיע לבית הכנסת ונחרד לשמוע משם קול בכי תמרורים. "מה קרה?" הוא בירר בדאגה. "על מה אתם בוכים?" היהודים שהיו שם הסבירו לו כי היום חל צום תשעה באב, וכי הם בוכים על בית המקדש שנחרב לפני אלפיים שנה. "עם שזוכר את עברו", התרגש נפוליאון ואמר, "יש לו גם עתיד". לסיפור הזה יש גרסאות שונות, והמקובלת ביותר היא זו המסופרת על נפוליאון. אבל למה בחרתי לספר לכם דווקא אותו? פשוט מאוד, משום שזו גם אחת התשובות על השאלה שהפנית לגב' סימה ואלס, אשת חינוך ומנהלת סמינר 'דרכי שרה' בירושלים: ##למה חשוב לחבר את הילדים שלנו לדורות קודמים?###

גב' ואלס משיבה בצייטוט: "דע מאין באת", כך כתוב. חשוב שנדע מי ומה שורשינו. זה עשוי לתת לנו כוח ועוצמה רבים, ואולי אפילו לחייב אותנו להיות טובים יותר כדי להיות המשך ראוי לאותם הורים וסבים. 'לצערי, לא כל בני ובנות הנוער של ימינו מתעניינים בשורשים, וההפסד עלול להיות גדול. חלק בלתי מבוטל מהנוער מעדיף לחיות את ההווה ומשתעמם מאוד מסיפורי עבר, משמעויות ככל שיהיו. הם בטוחים כי הדור שבו הם חיים הוא גולת הכותרת של ההתפתחות האנושית, ופעם? פעם זה פאסה. אבל אם נעמיק לחשוב לרגע, או נגרום להם להרהר בעניין, נוכל להביא את הפירמידות המצריות כדוגמה וכמשל לעבר חכם ומפואר שלא קיים היום ואינו מובן כלל. איש אינו יודע להסביר כיצד בנו הפרעונים של הימים העתיקים ההם את הפירמידות המצריות המרשימות. כך, אולי, נוכל לנסות ולהבין כי גם לנו יש הרבה מה ללמוד מהעבר ומחיייהם של אבותינו, ולא דווקא במובן הטכני..."

"מעבר לתרומה האישית של העוצמה והמחויבות להמשיך את השושלת, להכרת השורשים יש תועלות מרכזיות נוספות: בניית הזהות האישית, וגם מבחינה יהודית, בעם ישראל תמיד העריכו את המסורת ואת הדורות שחלפו". @5-מי אמור לגרום לנוער להתעניין בשורשים? "אני חושבת שזה תפקיד שלנו, כהורים, לחבר אותם ברמה הבסיסית. כשהעבר הוא נושא מדובר בבית, הרי שגם אם המתבגרים והמתבגרות לא מגלים התעניינות רבה בנושא, בסופו של דבר הדברים יחדרו אליהם. מעבר לכך, אי אפשר לפסוח על הדוגמה האישית כגורם משמעותי בחיבור אל השורשים. הורים, השורשים המשפחתיים מעניינים ומעסיקים אתכם? אם לא, למה אתם מצפים מהילדים להתעניין בהם? "חשוב להבין שבדורנו, מול הדור השני לשואה, כל אחד עסוק מאוד בעצמו ובמשפחתו הגרעינית הקרובה. לצד זאת גם טיב הקשרים השתנה: אם בעבר הלכו לבקר זה את זה או בדור מאוחר יותר גם דיברו בטלפון, היום אפילו את כתב היד של הזולת לא צריך לקרוא כדי לתקשר. הקשר שטחי יותר ופחות אישי. כבר לא נפגשים ליד התנור השכונתי, כבר לא עומדים בתור כדי לשלם את החשבונות בדואר, כבר כמעט ולא נפגשים בחדר המדרגות בגלל המעלית... העולם מספק פחות ופחות הזדמנויות לפגוש זה את זה. "ואם כך - ואפילו המשפחה המורחבת החיה והקיימת כבר פחות מעסיקה ומעניינת - ברור שהעבר גם הוא נדחק לשולי תחומי העניין. לא חבל? כהורים, כדאי לנסות לעשות מעשה, להתעניין, לעניין, לחבר..."

סיפור, קטעי וידיאו שמתעדים את פועליו, תמונות, מכתבים שכתב, תמונה של המצבה שלו ועוד. בסופו של דבר מתקבל מאגר אינפורמציה מרתק שעלול היה להיעלם אילולי הטכנולוגיה הזו".

דוגמה? פרוז מזכיר את דפי העד ב'ד ושם'. "החל משנות החמישים, כשהחלו להגיע לארץ יהודים רבים ניצולי שואה, ביקשו מהם למלא דפים ולכתוב בהם את שמות קרוביהם ומכריהם שנספו. ב'ד ושם' טוענים שקיימים שלושה או ארבעה מיליון דפים כאלו, וכולם שמורים במאגר דיגיטלי מיוחד. העניין הוא שאיש לא חיבר בין האנשים לבין דפי העד הללו, ונתקלנו כבר במקרים לא מעטים שבהם ניסינו להגיע לקצה חוט, שאלנו אדם אם אביו מילא דפי עד ונענינו בשלילה. כשהעמקנו לחקור גילינו שאביו מילא גם מילא דפים כאלו, ורק מהם ניתן לבנות עץ משפחה מפואר ביותר. "למה כל זה קשור לטכנולוגיה החדשנית של עצי המשפחה? משום שאנחנו לוקחים מהארכיון את הדפים הללו ו'מחיים' אותם על יד הצמדה שלהם לאנשים הרלוונטיים בעץ. כך מקבלים אנשים רבים שם ופנים, וכך הנכדים שלהם ידעו לדורי דורות מי הם ומה עבר עליהם".

נשמע שרק היהודים שעברו שואה מחפשים את קרוביהם האבודים, נכון? אז זהו שלא. בכל ארצות המוצא יהודים עברו טלטלות וגזרות, ובכולן הם איבדו קרובי משפחה. "גם אנשים שמוצאם בארצות צפון אפריקה מחפשים את שורשיהם, וגם אלו שמשפחתם הגיעה מארצות אסיה", כך גידי פורז. "אך יש לציין כי באזורים האלו קשה יותר לחפש משום שמדינות רבות שם אינן ידידותיות כלפינו. לתימן, לצורך הדוגמה, אני לא יכול לנסוע כדי לחפש בארכיונים הממוקמים שם..."

התחקה אחרי השורש שלב המעשה

"רחל שאנן היא ניצולת שואה שעברה טלטלות רבות בחייה. היא ידעה על עצמה ועל שורשיה מעט מאוד, בעיקר דרך זיכרונות בלתי ברורים ואסוציאציות לא מאומתות. התחלתי לחקור באופן שיטתי ומצאתי בארכיונים ישנים מסמכים שאימתו את זיכרונותיה: היא הייתה רשומה בבית היתומים בפולין שאליו הועברה אחרי שאימה נלקחה על ידי הנאצים, בהמשך נרשמה גם בעלייתה ארצה ומסע חייה הופיע גם במסמכים נוספים. "כך, צעד אחר צעד איתרתי קרובי משפחה חיים רבים, כולל אחות אחת מנישואין שניים של אביה... במפגש המשפחתי הצגתי את עץ המשפחה המלא. ההתרגשות הייתה עצומה". (גידי פורז)

אמנם אנחנו, ברובנו, יודעים בחסדי השם מיהם הורינו וסבינו, אז מה? התשוקה בוערת בנו, כוססת. אנחנו מבקשים להרכיב את עץ המשפחה שלנו. רוצים

לגלות מאין באנו, לאתר קרובים וליפול על צווארם בחדווה. אבל רגע, איך בכלל מחפשים? מהיכן מתחילים? נתחיל בגנאלוגיה החובבת, הגב' ואלס: "ראשית יש לדעת מהי ארץ המוצא של המשפחה ולשקול אולי אפילו ללכת ולנבור בארכיונים הממוקמים בה או בעיתונים ישנים. בשלב הביניים חשוב לברר אם קיימים מכתבים, כתבים, ספרים, ולתחקר את המשפחה הקרובה על מידע שאולי נמצא ברשותה. אני מכירה גם אנשים לא מעטים שקמים ויוצאים למסע שורשים, מגלים מצבות ותייעוד ישן וחושפים טפח נוסף מן ההיסטוריה המשפחתית המרתקת. נכון, זה עלול להימשך שנים ארוכות ולכלול עבודת נמלים, אך כדאי לזכור כי גילוי גורר גילוי, וכי זו עבודה מרתקת ששכרה האישי בצידה".

פורז ממקד את החיפושים ומצביע על מאגרי המידע החשובים ביותר שבהם הוא פותח את החיפושים בדרך כלל: ארכיונים ששמורות בהם תעודות לידה, נישואין ופטירה.

"נניח שפנה אלי אדם ואמר לי: 'כך וכך שמות ההורים שלי. איך אני ממשיך?' בשלב הראשוני נברר היכן נישאו ההורים, נחפש את תעודת הנישואין שלהם ונגיע לשמות ההורים שלהם. כך נתקדם בכל פעם צעד נוסף כלפי מעלה. "חשוב לדעת כי ברוב מדינות העולם, בשונה מישראל, לא קיים משרד פנים ארצי, אלא כל עיר מחזיקה ברישומים שלה. אם אדם נולד בקראקוב, למשל, חי שם וגם נפטר שם, כל התעודות שלו תימצאנה גם הן שם, ושם בלבד. אם לא נדע שהאדם הספציפי הזה חי ופעל בקראקוב, אין לנו סיכוי למצוא את התעודות שלו.

"נכון, מאה שנה אחרי הנפקת התעודה נעשה סנכרון מסוים, והתעודה מקודדת וממועברת למאגר מידע מרכזי וארצי. לכן קל לנו יותר למצוא תעודות שהונפקו עד שנת 1920, אף על פי שהן ישנות יותר - מכיוון שהן גם מסודרות יותר ופתוחות לעיון הציבור. אם מדובר בתעודה שגילה פחות ממאה שנה, עלינו לדעת באיזו עיר היא נמצאת, לפנות לעירייה ולשכנע אותה שיש לנו עניין משפחתי אמיתי בתעודה".

טיפול שורש עשה זאת בעצמך?

האם כל אחד יכול לחפש מידע משפחתי אישי? בהחלט כן, לדעת פורז, רק שעליו לדעת כיצד לעשות זאת.

"לא אחת קורה שפונה אלי אדם ואומר, לצורך הדוגמה: 'סבא שלי, ששמו איקס, נולד בקובלנקה בשנות הארבעים'. אני מנחה אותו לפנות לעיריית קובלנקה, וזו מפנה אותו לערוצים הדיגיטליים שלה. הוא מחפש שם ולא מוצא. "אבל התעודה נמצאת שם גם נמצאת, משום שהסב נולד וחי בקובלנקה. למה הוא לא מוצא? בגלל השיבושים של הטלפון השבור".

זוכרות את המשחק הזה, מימי ילדותנו העליזים? היינו מסתדרות בשורה. הילדונת הראשונה הייתה לוחשת מילה כלשהי בארשת חשיבות עצומה, השומעת הייתה מעבירה לרעותה, זו העבירה לרעותה וכן הלאה. האחרונה הכריזה

מיסיונרים במרדף אחרי --- נפטרים

כשמעתי על האנשים שקיבלו עליהם לעשות סדר בתעודות שבארכיונים הרבים במדינות מזרח אירופה הנחשלות, גיחתי קלות. בהמשך הבנתי שזו מלחמה על התודעה. על מה, למען השם, אני מדברת? אתם מוזמנים לקרוא ולשפוט בעצמכם.

אני שואלת את גידי פורז על הארכיונים הרבים הפזורים בעולם, ועל האיות שלהם כמקורות מידע לבניית עצי משפחה ולמציאת שורשים אבודים. בתגובה, הוא נוקב בכמות הארכיונים הפרוישים ברחבי הארץ (כ-550, אם שאלתם) ומספר לי את הסיפור ההזוי ביותר ששמעתי בעשור האחרון.

"המורמונים הם למעשה זרם חדש יחסית בנצרות, והם החליטו כי הדת שלהם היא הטובה ביותר. משום כך, הם טוענים (עפרא לפומיה, מ"ה) כי כל אדם שהייתה לו הזדמנות להכיר את הדת ואת חוקיה, היה בוחר להפוך למורמוני".

איך כל גיבוב השטויות הזה קשור למוחקר הגנאלוגי? היכוננו לצחוק או לזעום: "בעינינו, כל תעודה, של כל אדם, שנמצאת ברשותם, מעידה כי האדם שמאחורי התעודה היה מורמוני".

"לצורך גיוס המוני של נפטרים, הם מעסיקים עשרות אלפי אנשים שמקבלים משכורת, מסתובבים בעולם וכל מטרתם היא לגייס תעודות של נפטרים כדי שיהפכו למורמונים. תמורת התעודות האנשים הללו מוכנים לעשות עבודות עבור הארכיונים, כמו למשל למחשב את כל החומרים, לתרגם אם צריך ולהעביר אותם לערוצים דיגיטליים. חשוב להבין שעבודת המחשוב והתרגום של כלל החומרים עולה הון שאינו ברשות המדינות המזרח אירופיות הנחשלות יחסית, ולכן בארכיונים קופצים על המציאה ומסכימים בחיך רחב כי המורמונים 'גייסו' תעודות של נפטרים לדתם תמורת העבודה הבלתי אפשרית הזו.

"למה הם עושים את זה? למורמונים פתרונים, ואולי מוטב שלא נתעמק בעניין. השורה התחתונה היא המעניינת אותנו כרגע. 'התוצאה: במרכז המורמונים בארה"ב, בסולט לייק סיטי שבמדינת יוטה, קיימת כספת אדירה הכוללת את כל התעודות לצד ספרייה ענקית. מדובר בכמות התיעוד הגדולה ביותר שקיימת על היהודים בארצות מזרח אירופה.

"המכון עצמו פתוח חינוס לקהל הרחב, ויש לו סניפים בכל רחבי העולם. בקפריסין הקטנה, לדוגמה, יש שלושה סניפים של הספרייה המורמונית, וכל מה שצריך הוא רק ליצור קשר, לבקש את התעודה הרלוונטית ולבוא פיזית לקבל אותה כעבור זמן קצר. בארץ, לעומת זאת, הרבנות לא אישרה לפתוח סניפים של המכון הגנאלוגי המורמוני".

למה? משום שככל הנראה זו מלחמה על התודעה. בעוד עשרות שנים, כשיבוא יהודי ויחפש את סבו או את אביו, הוא ימצא את התעודה אצל המורמונים שיטענו כי אותו אדם היה מורמוני. ומי ידע אז היכן מצויה האמת?

בקיצור, כל מי שמצחקק על העבודה ההזויה של המורמונים, מוזמן להבין את ההשלכות החמורות האפשריות של מעשיהם. ראו הוזהרתם...

בעונג עילאי ובקולי קולות את המילה, והתוצאה הסופית הייתה שונה לגמרי מהמילה המקורית שנמסרה.

"כך קרה בדיוק גם בארכיונים הישנים האלו. כמאתיים שנה לאחר, נניח שליהודי מסוים נולד בן, והוא נדרש לגשת לעירייה ולרשום את הילד. בראש ובראשונה, הוא לא הלך ביום שנולד הילד אלא לכל הפחות שמונה ימים לאחר מכן, לאחר הברית ומתן השם לרך הנולד. מעבר לכך, במקרים רבים הוא גם לא היה מעוניין למסור את הפרטים לרשויות בגלל מיסים שיוטלו עליו או בשל חשש מגיוס עתידי של הילד לצבא וכן הלאה. למה לא די בכך שרק הקהילה יודעת על קיומו של הילד? אבל אז הוא נוכח לדעת שאת תלושי המזון עבור הילד הוא יוכל לקבל רק אם הילד יהיה רשום כחוק, וכהוכחה - יש אצלי תעודות שמצוין בהן במפורש שהאב הגיע לדוח על ילדו יחד עם שני עדים רק לאחר שנה או שנתיים לאחר הלידה.

"נמשיך. האב ניגש אל הפקיד ומוסר את שמו, את שם אשתו, את שם הנעורים של אשתו, את שם הילד ואת תאריך הלידה שלו (בהנחה שהוא זוכר במדויק את התאריך אם עבר זמן מהלידה...)

"הזכרנו שהוא לא רוצה למסור את כל הפרטים, ולכן אולי הוא רק ממלמל אותם. הפקיד היושב שם אמור לשמוע, להבין ולרשום את שברצונו לרשום. ומי ערב לנו שהוא רשם את מה שהאב מסר?"

מעבר לכך, כמעט לכל יהודי היו אז לפחות שני שמות יהודיים נוסף על שמות נכריים, בהתאם לארצות שבהן התגוררו אז. ואיך נדע איזה שם בחר האב למסור? ואיזה שם מתוך שלל השמות של אשתו?

"ראיתי, לא אחת, תעודות של שני אחים מאותם הורים, שנולדו בהפרש של שנה זה מזה, ובכל תעודה היו רשומים שמות אחרים. בתעודה אחת, לדוגמה, האב, חיים מנדל, בחר לרשום חיים, ובשנייה דווקא מנדל. "לא סיימנו לערום קשיים: ישנם אזורים לא מעטים שנשלטו על ידי מדינות זרות, וכך גם הפקידים הממשלתיים היו מארצות אחרות ודיברו שפות אחרות. פולין, לדוגמה, נשלטה בעבר על ידי רוסיה, גרמניה ועוד, והפקידים הממשלתיים התחלפו בכל פעם בהתאם לארץ השלטת.

"נניח שבזמן השלטון הרוסי הגיע יהודי פולני לרשום את בנו בעירייה המקומית. 'איך קוראים לבן שלך?' שאל אותו הפקיד. 'מוישה', הוא השיב, 'אולי אפילו 'מוישהלה'. הפקיד הרוסי שלא הכיר את השם מוישה, רשם 'מישה'. אבל מה לעשות שבתרגום לעברית מישה זהו מיכאל, ולא משה? בהמשך אי מי עשה סדר בעץ המשפחתי ורשם 'מיכאל' בידענות, ואז פנה אלי הנכד והתעקש: 'אבל אני יודע שלסבא שלי קראו משה!'

"מסיבה זו, יש להתמצא ולדעת כיצד לחפש נכון. לחפש, למשל, תעודת לידה שכתוב בה 'משה', שאולי מסתתרת תחת השמות 'מישה' או 'מיכאל'. כי אם לא למדדים לחפש באופן נכון ולהביא בחשבון את כל

הטעויות באיות ובהגיגי של שמות, מגיעים לתוצאה של טלפון שבור לכל דבר..."

מעלה שורש קשיים במסע השורשים

"ג'ון (יונה) קירשנברג, תושב אוהיו, שלח לי מכתב ובו בקשה לגלות מה עלה בגורל בני משפחתו מפולין שאחרי המלחמה. הוא סיפר לי עליהם פרטים דלים, ואני פתחתי במחקר. הצלחתי לאתר מסמך נדיר ובו תמונתם של ג'ון ואביו בהגיעם לניו-יורק. בהמשך ניסיתי לגלות את שמות סבא וסבתא של ג'ון, ללא הצלחה. המסמך היחיד שעשוי היה לספק לנו את המידע נשמר בקפדנות במשרדי הביטוח הלאומי האמריקני. האפשרות היחידה שלנו לקבל את המסמך הייתה להוכיח כי הסב והסבתא נפטרו.

"איך עושים זאת? תוסיפו לכך את העובדה שאילו היו חיים, גילם היה 130 או 140 שנה... בביטוח הלאומי הציעו לג'ון לפנות אליהם בבקשה שוב כשאביו יגיע לגיל מאה, ואז יפתחו הארכיונים בנוגע אליו. אך מה לעשות שאביו נפטר כבר עשר שנים קודם לכן, ולא הגיע לגיל מאה? כך, בינתיים אינני יכול לאתר את קרובי האבודים של ג'ון ולהפגיש ביניהם, לצערי הרב..." (גידי פורז)

"האתגרים העומדים בפני החוקרים הגנאלוגיים רבים, ורובם מתמקדים בקושי לאתר את המסמכים הרלוונטיים. קושי נוסף הוא מחסום של שפה", מציין גידי פורז. "אבל אפשר להסתדר בקלות עם תרגום, וכדאי להיעזר בחוקרים שמכירים את השפה. חשוב לדעת כי תיעוד יהודי נכתב במרבית המקרים בעברית או ביידיש, או בשפות שניתן למצוא להן תרגום מקצועי ללא קושי מיוחד.

"פרט מאתגר נוסף שחשוב לדעת, הוא העובדה כי היהודים התפזרו לאורך השנים בכל העולם, ולכן כל פרויקט עשוי להימשך זמן ארוך ולהתפזר בכל העולם. לסבא שלי היו שלושה אחים, אומרים לי, ואני מגלה שהאחד הגיע לאוסטרליה ברבות השנים, השני נדד לארצות הברית והשלישי עלה לארץ ממניעים יהודיים-אידיאולוגיים.

"לסיום", מציע פורז, "הזכרנו חיפוש על פי תעודות לידה, נישואין ופטירה, אך קיימות אופציות רבות נוספות לדליית מידע: עיתונות כתובה ישנה, ספרי תפילה או מכתמים בלשון הקודש משנת 1800 ואפילו קודם לכן, יחד עם הקדשה שבה מתאר הכותב את היכרותו העמוקה עם משפחתו של הנמען. "מה עוד? ספרים שאנשים כתבו, רשימות שהוכנו במועדים מסוימים, רישומים של תושבים כמו מפקד מונטיפיורי שנעשה מעט אחרי 1800, רשימות של ה'חלוקה': הפקידים מאמסטרדם שגבו תרומות לתושבי ארץ ישראל וחילקו אותם על פי מדדים של העמקה בתורה ועוד. ניתן לגלות בהן מידע רב על האנשים שחיו בארץ באותה תקופה. עוד? עדויות של אנשים שחיו באותו זמן, ספרי היסטוריה שירדו פתאום לפרטים וסיפרו על דברים רלוונטיים, ועוד אינסוף מקורות מהם אפשר לדלות מידע מרתק המסייע בבניית עץ משפחתי ובגילוי השורשים".